

Objevujte Rakovník! 2024

MĚSTSKÉ INFORMAČNÍ CENTRUM RAKOVNÍK

Husovo náměstí 167
269 01 Rakovník

telefon: 702 218 001

e-mail: icentrum@
knihovna-rakovnik.cz

OTEVÍRACÍ DOBA:

Po–pá 9–17

V době turistické
sezony, tj. od května
do konce srpna:

Po–pá 9–17

So 9–12

Mimo provozní dobu
zajišťuje informační
službu **Roubenka
Lechnýřovna**

V Hradbách 185
(vedle gymnázia)
telefon: 601 385 123

Po-ne 10–12, 13–17

www.infocentrum-rakovnik.cz

**S MĚSTSKOU KNIHOVNOU
A MĚSTSKÝM INFORMAČNÍM CENTREM**

Starosta

Josef Čermák

TVŮRCE NOVÉHO RAKOVNÍKA

Skvosty

PROCHÁZKA PRAHOU ZA RAKOVNICKÝMI MOZAIKAMI

Bohumil Heinz

SVĚTOZNÁMÝ RYTEC POŠTOVNÍCH ZNÁMEK

Město jako fík, to je Rakovník!

TURISTICKÝ PRŮVODCE, JAKÝ TADY JEŠTĚ NEBYL

Pomník

Antonína Dvořáka
v Čermákových sadech

Obraz
z rakovnické mozaiky
na hotelu Paříž v Praze

SBÍRKA rakovnických ZNÁMEK

Známka s reprodukcí obrazu
lišanského malíře Antonína Pelce

Před 130 lety se v Rakovníku narodil vynikající rytec poštovních známek Bohumil Heinz. Mistrovské rytiny našeho rodáka jsou nejvýraznější stopou, kterou Rakovnicko zanechalo v oboru poštovních známek. Nikoliv však jedinou. Která umělecká díla s kořeny na Rakovnicku se dočkala reprodukce na poštovní známce? A kolikrát se na známkách objevil hrad Křivoklát? Než vám dáme na tyto otázky odpověď, pojďme si nejprve připomenout život a dílo letošního jubilanta, mistra rytce Bohumila Heinze.

Sportovní známky s kresbami
Rakovničana Radomíra Koláře

Bohumil Vojtěch Petr Heinz se narodil 9. května 1894 v domě čp. 124 na Husově náměstí. Byl synem kupce Petra Heinze a jeho manželky Marie, rozené Dietrichové, dcery správce zdejší šamotové továrny Vojtěcha Dietricha.

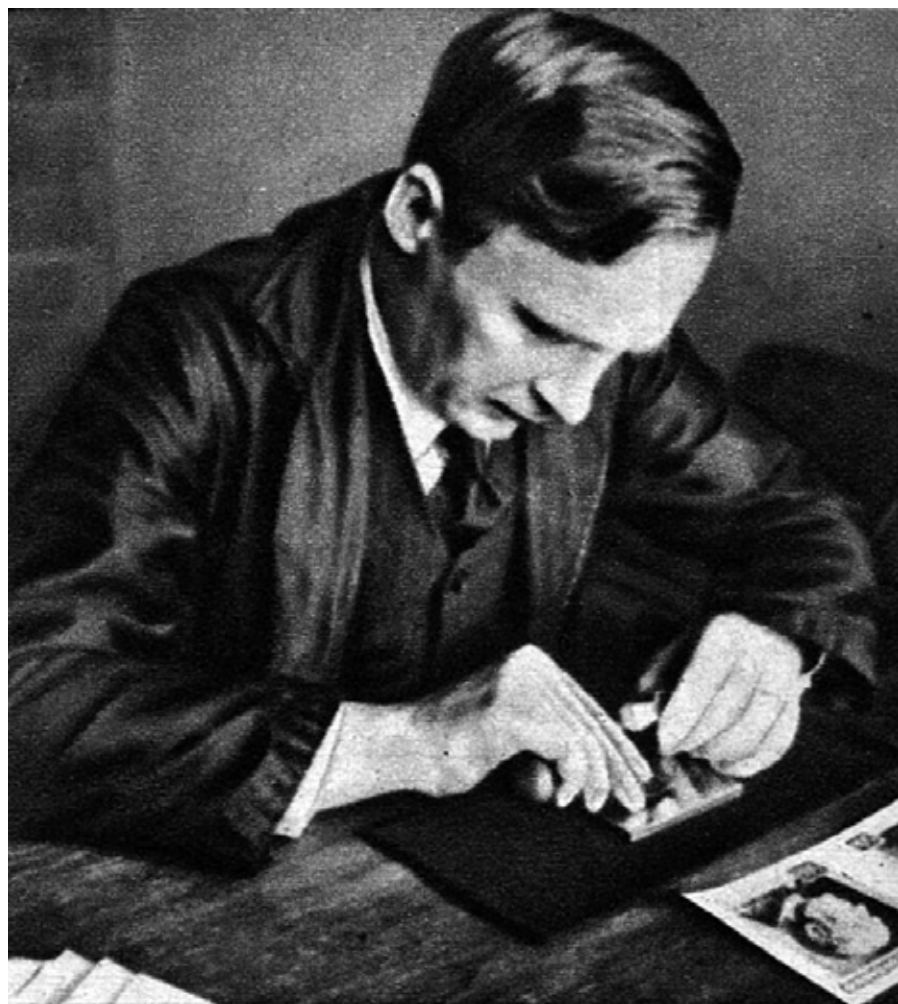
Od roku 1934 do své předčasné smrti o šest let později vytvořil Heinz pro československé a protektorátní poštovní známky tři desítky mistrovských rytin, které dodnes náleží k vrcholům české známkové tvorby. Mnoho dalších Heinzových rytin pak ve stejné době prostřednictvím londýnské tiskárny cenin De La Rue ozdobilo poštovní známky a bankovky v řadě zemí světa, mimo jiné ve Švédsku, Řecku, Barbadosu, Číně, Súdánu nebo na Novém Zélandu.

Rytinu pro nejkrásnější poštovní známku první republiky vytvořil Bohumil Heinz podle slavné fotografie, pořízené při návštěvě prezidenta T. G. Masaryka ve Žďáru na Moravě v roce 1928.

Bohumil Heinz se podílel i na vzniku pravděpodobně nejznámější československé prvorepublikové poštovní známky. Pro ni do podoby rytiny převedl slavnou fotografii, zachycující prezidenta T. G. Masaryka, držícího v náručí děvčátko v kroji. Fotografie vznikla při Masarykově návštěvě Žďáru na Moravě v roce 1928. Znamka s rytinou Bohumila Heinze vyšla v několika hodnotových variantách v březnu 1938 v celkovém nákladu více než 3 miliony kusů. Výnos z jejího prodeje byl věnován na pomoc chudým dětem.

V roce 1984 připomněla Československá pošta odkaz mistra rytce Bohumila Heinze jednorunovou známkou s jeho portrétem a v roce 2000 vyšla v emisi Tradice české

Bohumil Heinz při práci ve svém ateliéru v Praze na Vinohradech. Podle jeho vlastních slov představoval obor rytiny poštovních známek „mikroskopickou práci, ke které je třeba svatě trpělivosti a výborného znaku.“ Snímek z Pražského ilustrovaného zpravodaje (1939)

Ukázky známek s Heinzovými rytinami. Zleva: československá známka s portrétem skladatele Antonína Dvořáka, řecká známka s námětem z antické mytologie, protektorátní známka s pohledem na Hradčany.

známkové tvorby reprodukce jeho nejslavnější známky s prezidentem Masarykem s krojovaným děvčátkem v náručí.

Milovník koní

Dalším rodákem z Rakovníka, který se věnoval známkové tvorbě, byl malíř a ilustrátor Radomír Kolář (1924–1993). Jeho vášní byli koně, kteří se také stali námětem jeho prvních poštovních známek, šestikusové série Dostihy, vydané v roce 1978. Následovala známka k 65. vý-

ročí VŘSR a 60. výročí vzniku SSSR (1982), trojice známek k padesátému výročí otevření pražské zoologické zahrady (1981) a čtveřice známek s motivy olympijských sportů (1984). V roce 1990 obohatila alba filatelistů Kolářova známka k fotbalovému mistrovství světa v Itálii a dvojice známek ke 100. výročí dostihového závodu Velká pardubická. Vydání své poslední známky, věnované Olympijským hrám v Lillehammeru v roce 1994, se rakovnický rodák bohužel nedožil, zemřel v říjnu 1993.

Umění titěrných čar

Mravenčí práci rytce Bohumila Heinze při tvorbě rytiny pro poštovní známku popsal v roce 1939 v časopise Jas Jiří Neumann:

V Praze žije rytec umělec Bohumil Heinz, který jest tvůrcem našich nejkrásnějších známek. Máte-li po ruce nějakou známku, vezměte lupu a pohlédněte, jak pracně jest zhotovena. Spatříte, že na ploše jednoho čtverečního centimetru jest často položeno až 200 tahů. Jako předlohy k výrobě poštovní známky jest použito fotografie, malby nebo jiného kreslířského návrhu. Nejprve si umělec připraví předlohu kompozičně a graficky pro potřebu známky. Předloha jest lineárně rozložena, načrtnuty obrysy kresby a polohy stínů. Takto přepracovaný návrh jest fotografickou cestou přenesen ve velikosti příští známky na ocelovou destičku. Zde počíná hlavní rytcová práce. Vše, co bylo na kresbě patrné pouhým okem, jest tak zmenšeno, že umělec může pracovat jedině za pomoci velmi silné lupy. Rytina pro hlubotisk jest prováděna tak, že rytec trpělivě pokládá linii k linii, bod k bodu, až vše, co se má jeviti jako kresba, je zrcadlově vyryto do hloubky. Rytec musí míti dostatečné zkušenosti, aby různými polohami, silou a hloubkou čar dovedl vyjádřiti odlišnost partií zobrazované předlohy. Látka příkladně vyžaduje zcela jiné techniky než partie obličeje; vous, vlasy nutno řešiti jiným způsobem než pozadí známky. Každá sebenepatrnější čára musí býti předem velmi dobře promyšlena, neboť nepsaným zákonem jest, že na rytině nesmí býti nic ani škrabáno, ani jinak opravováno.

Novozélandská poštovní známka s Heinzovou rytinou hlavy maorské dívky

Série známek s dostihovými motivy z roku 1978 od malíře Radomíra Koláře

Umělecká díla na známkách

V rámci série „Umělecká díla na známkách“ připomněla v roce 1985 Československá pošta tvorbu krušovického rodáka, malíře Václava Rabase, a to reprodukcí obrazu Topolová alej z roku 1935. Přestože Václav Ra-

Obraz malíře Pravoslava Kotíka „Pekaři“ na poštovní známce z roku 1926

bas čerpal náměty většinou v Krušovicích a jejich nejbližším okolí, nebyl k reprodukování na poštovní známce vybrán žádný z tamních obrazů – ani slavná Krušovická kopanina, ani Vzpomínka na maminku nebo některý z obrazů s náměty Řevničkovské stráně a kolemjdoucí Staré stezky, nýbrž obraz topolové aleje v západo-

českém Hrádku. Ve stejné sérii vyšla o čtyři roky později i reprodukce obrazu slabeckého rodáka Pravoslava Kotíka „Pekaři“ z roku 1926 a již dříve i reprodukce obrazu lišanského rodáka, malíře a karikaturisty Antonína Pelce „Hoch z Martinique“ (obraz z roku 1945, známka z roku 1973).

Dílo Antonína Pelce se pak na známkách objevilo ještě jednou, a to v roce 1985. V rámci emise „Umělci – bojovníci proti fašismu“ tehdy vyšla známka se dvěma Pelcovými protiva-
lečnými karikaturami z třicátých let.

Husitský jezdec

Malíř Pravoslav Kotík, o němž jsme se zmínili v souvislosti s reprodukcí jeho obrazu v sérii „Umělecká díla na známkách“, se také sám pokusil o tvorbu autorských známek, když se krátce po vzniku republiky v roce 1918 zúčastnil první soutěže na návrh československých poštovních známek. K posouzení tehdy přihlásil větší počet návrhů. Jeden z nich, známku s husitským jezdcem, doporučila porota k provedení, svého vydání se však bohužel nedočkala.

Čtyřikrát hrad Křivoklát

Zatímco Pravoslav Kotík se svými návrhy poštovních známek neuspěl, královský hrad Křivoklát, přezdívaný Perla mezi českými hrady nemohl na první sérii československých známek s motivem českých a slovenských hradů v žádném případě chybět. Série vycházela v letech 1926-1932. Po druhé se hrad Křivoklát objevil na poštovních známkách v roce 1963 a potřetí v roce 1982. V tomto případě se jednalo vlastně rovnou o dvě známky – jedna zachycovala pohled na hrad a druhá sochy apoštolů z výzdoby hradní kaple. Počtvrté, a zatím naposledy, se hrad Křivoklát dostal na poštovní známky v roce 2009, a to jako součást aršíku čtyř známek, věnovaných přírodě Křivoklátska.

Hrad Křivoklát se na československých, potažmo českých poštovních známkách objevil dosud čtyřikrát. Která z nich se vám líbí nejvíc?

REKORDMAN MILAN BABUŠKA

Babuškův podpis a razítko
jeho projekční kanceláře

Zřejmě žádný jiný český architekt nenavrlh tolik školních budov jako Milan Babuška. Rodák z Kladenska a absolvent rakovnické reálky jich vytvořil více než sto. Babuška, od jehož narození uplyne letos 140 let, se věnoval i projektování sokoloven, lázeňských domů, radnic, pošt, vojenských nebo průmyslových objektů. Patřil k nejznámějším a nejúspěšnějším architektům první republiky. Celkem vytvořil projekty k přibližně dvěma stovkám staveb. Některé z nich jsou dnes chráněny pro svou vysokou architektonickou hodnotu i kulturně-historický význam jako kulturní památky. Většinou jde – jak jinak – o školy.

Milan Babuška se narodil v roce 1884 v Dubí u Kladna do rodiny železničního inženýra. Středoškolské vzdělání získal na reálné škole v Rakovníku (1898–1903). Architekturu vystudoval na pražské Vysoké škole technické, kde byl žákem architekta Josefa Schulze, tvůrce budovy Národního muzea. Začínal v projekční kanceláři architekta a nadšeného turisty Vratislava Pasovského, spoluzakladatele a dlouholetého předsedy Klubu českých turistů, pod jehož vedením vzniklo v českých zemích prvních tisíc kilometrů značených turistických tras. Pasovský se zaměřoval na projektování školních budov, které se pak staly i Babuškovou specializací. V letech 1911 až 1922 Babuška působil jako profesor na průmyslových školách v Jaroměři a v Praze, od roku 1923 se věnoval výhradně projektování staveb.

Nejznámější stavbou Milana Babušky jsou budovy Národního technického muzea a Národního zemědělského muzea v Praze z druhé poloviny 30. let a z počátku 40. let. Jeho dílem je také pražský obchodní palác ARA, radnice v Dašicích, sokolovny v Hradci Králové a Náchodě, lázeňský Masarykův dům v Lázních Velichovkách, školy v Rychnově nad Kněžnou, Strakoncích, Liberci, Lanškrouně a na mnoha dalších místech Česka.

Na Rakovnicku navrlh budovu nynější Základní školy v Kounově (1930), v blízkém okolí najdete jeho školní budovy také v Podbořanech nebo Vroutku. Další Babuškovy školní budovy byste stojí například v Jaroměři, Chotěboři, Heřmanicích, Teplicích nebo Zbůchu.

Jedna z Babuškových škol měla stát také v Rakovníku. Ze stavby však bohužel sešlo.

Milan Babuška (1) a jeho stavby: školy v Rychnově (2), Strakoncích (3), Kounově (4) a Heřmanicích (5), sokolovna v Hradci Králové (6)

Snímek z archivu ZŠ a MŠ Kounov

VYCHÁZKA PRAHOU

ZA RAKOVNICKOU MOZAIKOU

SKVOSTY

Keramické obrazy z řezané mozaiky, vyráběné v první třetině minulého století rakovnickou Šamotkou, jsou světovým unikátem. Vzhledem k náročné výrobě jich vzniklo jen nevelké množství. Největší počet rakovnických mozaik se dochoval v Praze. Pojďme se na ně podívat!

Řezaná mozaika

Takzvanou řezanou mozaiku vymyslel na počátku dvacátého století tehdejší ředitel a spolumajitel rakovnické keramické továrny (Šamotky) Emil Sommerschuh jako keramickou obdobu skleněných kostelních vitráží. Obrazy z řezané mozaiky se používaly k výzdobě kostelů, hotelů, činžovních budov, kaplí i náhrobků.

Na rozdíl od tradiční mozaiky, která vzniká sestavováním různobarevných dílků, se řezaná mozaika skládala jako puzzle. Každý dílek byl přesně vytvářeným originálem, který měl v celkové kompozici díla své předem dané místo. Základem mozaiky byl malířský návrh (nejčastěji se jednalo o náboženské scény), který se pak promyšlenou sítí čar rozdělil na jednotlivé nepravidelné dílky o velikosti přibližně 10x10 centimetrů. Podle nákresu se nakonec jednotlivé keramické dílky vyrobily a sestavily do výsledného obrazu, stejně jako se skládají skleněné vitráže.

Světový unikát

Řezaná mozaika se v Šamotce vyráběla v poměrně krátkém období, které trvalo zhruba od nultých do třicátých let minulého století. Jelikož se jednalo o patentovanou výrobu, nikde jinde na světě se stejný typ mozaiky nevyráběl. Jedná se tedy o naprostý unikát. V celém Česku se dochovalo několik desítek realizací z řezané mozaiky.

Největší a nejvýznamnější soubor obrazů z řezané mozaiky tvoří třicátka biblických obrazů, zdobící křížovou cestu na moravském Svatém Hostýně.

Mnoho obrazů z jedinečné řezané

*Mozaika z výzdoby Sloupového sálu
Fantovy budovy Hlavního nádraží*

mozaiky však najdete i v blíže položené Praze. Prohlédněme si některé z nich.

Největší mozaika

Zřejmě vůbec největší obraz z řezané mozaiky v českých zemích zdobí od roku 1905 budovu pěveckého spolku Hlahol na dnešním Masarykově nábřeží (v blízkosti Národního muzea). Mozaika je umístěna ve štítu budovy a je široká zhruba deset metrů. Znárodnuje alegorii hudby a vznikla podle předlohy malíře Karla Klusáčka. Druhá, menší mozaika, zobrazující ptáka Fénixe, se nachází nad vstupem do budovy.

Medailony panovníků

Z roku 1905 pocházejí také mozaikové obrazy, či spíše obrázky, které můžeme vidět na fasádě činžovního domu č. 9 v Široké ulici poblíž Starého židovského hřbitova. Mozaiky vznikly podle předloh malíře Václava Eduarda Haspekla. Pozorost kolemjdoucích poutá především obrazek Panny Marie s Ježíškem, umístěný na nároží budovy v úrovni prvního patra. Dalších šest mozaik s portréty českých panovníků se nachází na arkýřích mezi třetím a čtvrtým patrem. Poslední mozaika s heraldickým motivem je pak umístěna ve štítu budovy.

Hotel Paříž

Tři mozaikové obrazy najdeme také na fasádě známého secesního hotelu Paříž, který stojí v sousedství Obecního domu. Na hlavním obraze vidíme ženu v královském oděvu a s korunou na hlavě, lipovou ratolestí v ruce a siluetou Pražského hradu za zády. Dva postranní obrazy pak

znázorňují muže a ženu v lidových krocích. Malířskou předlohu mozaik vytvořil malíř Jano Köhler, který je rovněž autorem zmíněných mozaikových obrazů na moravském Svatém Hostýně. Hotel Paříž se stavěl v letech 1904–1907 a rakovnická Šamotka se podílela i na výzdobě jeho vnitřních prostor.

Medailon s portrétem Karla IV.
z výzdoby domu číslo 9 v Široké ulici

Venkov podle Obrovského

Mezi vrcholné realizace rakovnické Šamotky patří i sousední Obecní dům, postavený v letech 1904–1912. Keramické výrobky z Rakovníka v něm najdeme v podobě podlahových dlaždic, různých druhů stěnových obkladů i mozaikových obrazů. Ty se nacházejí v suterénní restauraci a jejich námětem je český venkov a žně. Obrazy vznikly podle předloh malíře a sochaře Jakuba Obrovského.

Fantova budova

Nejpůsobivější pražský soubor rakovnických řezaných mozaik můžeme vidět v čerstvě zrekonstruovaném západním křídle historické Fantovy budovy Hlavního nádraží, postavené v letech 1901–1909. Dekorativní mozaiky s figurálními a rostlinnými motivy zdobí takzvaný Sloupový sál, původně restauraci a čekárnu III. třídy. Souboru mozaik z roku 1903 vévodí čtveřice obrazů s ženskými postavami představujícími čtyři roční období a čtveřice obrazů znázorňujících lov, rybolov a další činnosti. Mozaiky vznikly podle předloh malíře Karla Klusáčka, s jehož jménem jsme se již setkali u budovy Hlaholu. Sloupový sál není volně přístupný, pouze v rámci komentovaných prohlídek, informace na www.fantovabudova.cz.

Kostel v Bohnicích

Za dalšími skvostnými díly zhotovenými z rakovnické řezané mozaiky se vypravíme do Bohnic, do areálu tamní Psychiatrické nemocnice. Jeden obraz (alegorické vyobrazení péče o duševně nemocné) zdobí štít administrativní budovy z roku 1909, dalších šest obrazů pak o sedm let mladší budovu ústavního kostela svatého Václava. Předlohy k mozaikám na administrativní budově i na kostele vytvořil malíř Jindřich Hlavín. Mozaiky na kostele zachycují výjevy ze života svatého Václava, Anežky, Ludmily a Vojtěcha. Tuto čtveřici hlavních obrazů doplňují drobnější vyobrazení svatého Norberta a Panny Marie. Areál Psychiatrické nemocnice je volně přístupný.

Emil Sommerschuh

Kostel v Bohnicích

Detail z výzdoby náhrobku
Emila Sommerschuha

rické nemocnice. Jeden obraz (alegorické vyobrazení péče o duševně nemocné) zdobí štít administrativní budovy z roku 1909, dalších šest obrazů pak o sedm let mladší budovu ústavního kostela svatého Václava. Předlohy k mozaikám na administrativní budově i na kostele vytvořil malíř Jindřich Hlavín. Mozaiky na kostele zachycují výjevy ze života svatého Václava, Anežky, Ludmily a Vojtěcha. Tuto čtveřici hlavních obrazů doplňují drobnější vyobrazení svatého Norberta a Panny Marie. Areál Psychiatrické nemocnice je volně přístupný.

Náhrobek Emila Sommerschuha

Náhrobek Emila Sommerschuha

Poslední zastávkou naší procházky Prahou za rakovnickými mozaikami bude hřbitov v Bubenči (ulice Antonína Čermáka, poblíž tramvajové zastávky Zelená nebo autobusové zastávky Nemocnice Bubeneč), kde je pohřben tvůrce řezané mozaiky a někdejší majitel rakovnické Šamotky Emil Sommerschuh. V hrobce, která se nachází v severozápadním rohu hřbitova, však již ostatky rakovnického továrníka nejsou. Před několika lety bylo hrobové místo zrušeno, ostatky přeneseny do společného hrobu, a hrobka prodána novému majiteli. Alespoň náhrobek s trojicí mozaikových obrazů podle návrhu Jano Köhlera však zůstal našťastí zachován.

Nedaleko od bubenečského hřbitova se nachází i někdejší Sommerschuhova vila. Najdete ji v Badeniho ulici na okraji Letenských sadů (čp. 491/2). Vila z roku 1915 s fasádou pokrytou obkladačkami z Rakovníka je v současnosti sídlem izraelského velvyslanectví. Na obklad domu byl použit stejný typ „fasádek“ jaké najdeme v Rakovníku na domě U Černého orla.

Rytíř, který zařídil Rakovníku reálku

Matyáš Kalina z Jäthensteinu stál u zrodu rakovnické reálky. Jeho podíl na vzniku nejvýznamnější školy ve městě však v Rakovníku kromě školy samotné nic nepřipomíná – žádná socha, pamětní deska nebo název ulice. Za upomínkami na tuto pozoruhodnou osobnost 19. století musíme jít jinam. Na bývalé Kalinovo letní sídlo – do nedalekého Zvíkovce, půvabného městysu nad řekou Berouňkou.

Předchůdkyní dnešního Gymnázia Zikmunda Wintra v Rakovníku byla reálná škola, otevřená v roce 1833 jako první mimopražská reálka v Čechách. Reálná škola přinesla městu Rakovníku spoustu užitku i slávy. Do Rakovníka přivedla pražského profesora Zikmunda Wintra, který pak město s červeným rakem ve znaku proslavil svými jedinečnými historickými povídkami v čele s Nezbedným bakalářem. Reálná škola také objevila nebo pomohla rozvinout umělecké nadání několika vynikajících výtvarníků, včetně mistra krajináře Václava Rabase. Reálná škola a její profesori, žáci a odchovanci výrazně přispěli v 19. století a na počátku 20. století

k přeměně Rakovníka ze zapadlého zemědělského městečka v sebevědomé a ctížádostivé středisko kultury a vzdělanosti. Reálka pomáhala klást základy k fascinujícímu období budování moderního Rakovníka mezi světovými válkami, jehož ústřední postavou byl neúnavný a vizionářský starosta města, ředitel místní spořitelny a absolvent reálky Čeněk Vaněček.

Vznik reálné školy v Rakovníku umožnil velkorysý finanční dar arcibiskupa Leopolda Chlumčanského. Neméně důležitou roli ale sehrál při jejím založe-

ní i arcibiskupův právní poradce, rytíř Matyáš Kalina z Jäthensteinu. Právě na jeho doporučení bylo totiž pro umístění reálné školy vybráno město Rakovník. Bez Kalinova přispění by Rakovník svou reálku nejspíše nezískal a pyšnilo by se jí jiné město.

Cesta k založení rakovnické reálky ovšem nebyla vůbec jednoduchá. Arcibiskup Chlumčanský měl totiž na samém začátku v úmyslu finančně podpořit vznik gymnázia v Liberci. Na tento účel také v roce 1816 věnoval značnou sumu peněz. Jenže stát neměl na zakládání dalších škol tohoto typu

Reálka v Rakovníku na počátku 20. století

*Matyáš Kalina
rytíř z Jäthensteinu*

zájem, a tak se Chlumčanský na doporučení svých rádců, mezi nimiž byl i jeho právní poradce Matyáš Kalina, rozhodl poskytnout peníze na založení a udržování dvou reálných škol - praktičtější zaměřených vzdělávacích institucí, které cílily na vzdělávání řemeslníků, obchodníků, úředníků nebo budoucích statkářů. Jedna z reálék vznikla na Kalinovo doporučení v Rakovníku (1833), druhá v Liberci (1837).

Proč Matyáš Kalina prosazoval umístění jedné z chystaných reálék právě do Rakovníka? Vzhledem k jeho rodišti, kterým byly České Budějovice, a jeho působišti, kterým byla Praha, neměl zdánlivě k Rakovníku žádný vztah. Ovšem jen zdánlivě. Od roku 1809 totiž vlastnil blízké panství Zvíkovec a na tamním zámku trávil velkou část roku.

Mít za humny reálnou školu, která bude vychovávat vzdělané rolníky, lesníky nebo řemeslníky, znamenalo pro Kalinovo zvíkovecké panství velký přínos. Zvyšování vzdělanosti vnímal Kalina jako nezbytný prostředek k hospodářskému povznesení venkova, potažmo svého zvíkoveckého panství. Přímo ve Zvíkovci ostatně založil za tímto účelem školu nebo jednu z prvních veřejných knihoven na českém venkově. Věnoval se i zemědělské osvětě, jejímž prostřednictvím oslovoval nejen své zvíkovecké poddané, ale celý český venkov. Ačkoliv se živil jako úspěšný právník, k půdě a zemědělství měl blízko. Jeho velkou zálibou bylo ovocnářství. Ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století založil a z větší části i sám vytvářel obsah lidového časopisu Ponaučné a zábavné listy pro polní hospodáře a řemeslníky v Čechách. Napsal také příručky o pěstování řepy a ovoce. Aby ukázal, že každý kousek půdy se dá účelně a smysluplně využít, osázel pusté stráně v okolí Zvíkovce stovkami ovocných stromů.

Vedle ovocnářství byla další Kalinovou velkou zálibou archeologie. Patřil dokonce k průkopníkům tohoto vědního oboru v českých zemích. Při výzkumech v okolí Zvíkovce spolupracoval s jinou známou osobností z počátků tuzemské archeologie - knězem Václavem Krolmusem. Aby

Zámek ve Zvíkovci

Kalinova pamětní deska

Hrob rytíře Kaliny

se své společné zálibě mohli věnovat podle libosti, prosadil Kalina začátkem třicátých let Krolmusovo přeložení na faru ve Zvíkovci jako tamního nového duchovního správce.

V roce 1836 vydal Kalina německy psanou knihu Pohanská obětiště, hroby a starožitnosti, oceňovanou dnes jako první soupis archeologických nálezů v Čechách. Svého českého vydání se tato pozoruhodná kniha, považovaná za základní kámen české archeologie, dočkala teprve v roce 2022. Pro čtenáře z Rakovníka a Křivoklátska má svou přitažlivost nejen díky osobnostem jejich tvůrců - zvíkoveckého Kaliny a Krolmuse, ale také popisem několika archeologických nalezišť z oblasti Rakovníka, které nadšení průkopníci archeologie z vesnice nad Berounkou osobně prozkoumali.

Mezi popsányi archeologickými nálezy je uveden i světoznámý zlatý poklad keltských mincí, objevený v roce 1771 v Podmoklech, vzdálených pouhou půl hodinu chůze ze Zvíkovce. Naleziště pokladu se nachází v údolí Podmokelského potoka poblíž zelené turistické trasy ze Zvíkovce do Podmokel. Na odbočku k pokladu upozorňuje směrovka.

Ve Zvíkovci připomínají oba archeology-průkopníky, Matyáše Kalinu z Jäthensteinu a Václava Krolmuse, nedávno instalované pamětní desky. Kalinova deska se nachází na bráně zámeckého areálu (samotný zámek není přístupný), Krolmusova pak na budově bývalé fary (stojí naproti věži kostela).

Matyáš Kalina zemřel v roce 1848. Pohřben je na hřbitově ve Zvíkovci. Okolo hřbitova vede zmíněná turistická trasa do Podmokel. Památkou na Matyáše Kalinu je také jím založená vesnice Kalinoves, která leží přímo u řeky Berounky pod Podmokly.

V Rakovníku bohužel žádnou jmenovitou připomínku této pozoruhodné a pro naše město tak důležité a významné osobnosti nenajdete (nepočítáme-li budovu gymnázia). Rytíř Matyáš Kalina z Jäthensteinu nemá v našem městě ani pamětní desku, ani náměstí nebo ulici. Na důstojné ocenění a připomenutí svých nedoceníitelných zásluh pro rozvoj Rakovníka stále ještě čeká.

K tabuli!

Náměstí, osobnosti, architektura, opera i dějiny hřbitova. Městem Rakovníkem vás provedou nové naučné panely.

Vznik sokolovny – národní kulturní památky, životní a umělecké osudy slavných operních pěvců bratrů Karla a Emila Burianových nebo historii někdejší židovské čtvrti pod Vysokou bránou přibližují naučné panely, které nově najdete na celkem osmi místech města Rakovníka.

S výjimkou panelu, který se věnuje počátkům Tyršova koupaliště, se všechny panely nacházejí v širším historickém centru města, takže jejich prohlídku lze pohodlně spojit do jedné nenáročné vycházky.

Vycházku můžete začít například na Husově náměstí, u panelu věno-

vaného historii a příběhům jednoho z největších náměstí v Česku. Panely najdete také u dvou veřejných budov, které patří ke skvostům moderní architektury nejen v rakovnickém měřítku, a to u sokolovny z roku 1914 od architekta Otakara Novotného a u prvorepublikové budovy obchodní školy od architekta Františka Alberta Libry. Další naučné panely jsou věnovány dvěma pozoruhodným domům – Mayerově vile a roubené chalupě Lechnýřovně, dále pak historii někdejší židovské čtvrti a dějinám rakovnického hřbitova. Poslední z panelů, které se nachá-

zejí v širším centru města, najdete v urnovém háji u monumentálního pomníku operních pěvců bratrů Burianů. Starší z bratrů, Karel, patřil mezi největší hvězdy světové opery přelomu 19. a 20. století.

Elegantní červeno-bílé panely ze skla a kovu vznikly ve spolupráci města, městské knihovny, Muzea T. G. M. Rakovník a firmy Lokša Pre-Press v rámci participativního rozpočtu města Rakovníka v roce 2022.

Plánek města s vyznačením polohy jednotlivých panelů získáte zdarma v městském informačním centru.

1) Naučný panel na Husově náměstí 2) Roubenka Lechnýřovna 3) Budova obchodní školy v Pražské ulici 4) Panel v urnovém háji přibližuje osudy operních pěvců bratrů Burianů

Kameny zmizelých

OD ROKU 2008 SE NA RŮZNÝCH MÍSTECH EVROPY ZAČALY OBJEVOVAT JAKO PŘIPOMÍNKA OBĚTÍ HOLOCAUSTU TAKZVANÉ STOLPERSTEINY - DLAŽEBNÍ KOSTKY S PAMĚTNÍ DESTIČKOU. V ROCE 2023 SE K TOMUTO VZPOMÍNKOVÉMU HNUTÍ PŘIPOJIL I RAKOVNÍK. PĚT PRVNÍCH MÍSTNÍCH STOLPERSTEINŮ – KAMENŮ ZMIZELÝCH NAŠLO SVÉ MÍSTO NA HUSOVĚ NÁMĚSTÍ.

Josef, Růžena a Karel Švarcovi zemřeli v roce 1942 na území okupovaného Estonska. Rakovnický obchodník s galanterií, jeho manželka a šestnáctiletý syn byli součástí transportu jednoho tisíce českých Židů, který nacisté začátkem září 1942 vypravili z terezínského ghetta do ghetta v Rize na území okupovaného Lotyšska. Kvůli přeplněnosti řížského ghetta ale nacisté transport přesměrovali do okupovaného Estonska, kde pak většinu vězňů zastřelili v písečné pustině nedaleko městečka Raasiku. Mezi oběťmi této hromadné vraždy byli také Josef, Růžena a Karel Švarcovi.

Jejich smrt připomínají v Rakovníku od roku 2023 tři takzvané kameny zmizelých neboli stolpersteiny. Nacházejí se v dlažbě před někdejším domem rodiny Švarcových v horní části Husova náměstí (čp. 52).

Dva další kameny zmizelých byly v roce 2023 umístěny před domem čp. 115, ve kterém bydlel se svou rodinou Hugo Reimann, poslední starosta židovské náboženské obce v Rakovníku. S manželkou Eliškou zahynuli v říjnu 1942 v nacistickém vyhlazovacím táboře v Osvětimi na území okupovaného Polska. Oficiální odhalení těchto prvních pěti rakovnických kamenů zmizelých se konalo 17. 11. 2023.

Kameny zmizelých, stolpersteiny, vymyslel německý umělec Gunter Demnig. K neobvyklému způsobu, jak připomenout oběti holocaustu, ho inspirovala věta z židovské náboženské knihy Talmudu: „Člověk je zapomenut pouze tehdy, pokud je zapomenuto jeho jméno“. Kameny zmizelých mají podobu dlažebních kostek, opatřené na horní straně mosaznou destičkou se jménem oběti, datem narození a datem a místem úmrtí. Historicky první stolperstein umístil Gunter Demnig v roce 2008 v Kolíně nad Rýnem. V současnosti se jich v celé Evropě nachází už přes osmdesát tisíc.

Josef Švarc byl obchodníkem s galanterií. Pocházel z Příbramska, jeho manželka Růžena byla rodačkou z Rousínova. Vedle syna Karla měli ještě dceru Hanku, která holocaust přežila. Od konce čtyřicátých let žila na Novém Zélandu, kde společně se svým druhým manželem Jiřím Pressburgem (její první manžel Bedřich Weil, za kterého se vdala v roce 1941, zahynul v Osvětimi) stáli u zrodu Novozélandského centra holocaustu. V roce 2008 věnovala Hanka Pressburg rodnému Rakovníku pamětní desku, připomínající památku zhruba devadesáti židovských obyvatel Rakovníka, zavražděných nacisty. Deska se nachází na domě čp. 114 na

Husově náměstí. Průjezdem domu čp. 114 se kdysi vcházelo do rakovnického ghetta.

Hugo Reimann obchodoval s osivem. Židovské náboženské obci v Rakovníku předsedal od druhé poloviny třicátých let. Po mamince Terezií pocházel z nejstarších židovských rodin v Rakovníce – Perutzů a Brocků, po tatínkovi Emanuelovi pak z kladenské rodiny Reimannů, jejímž nejznámějším členem byl světoznámý architekt Antonín Raymond. Mezi příbuzné a předky Huga Reimanna patřil také zakladatel rakovnické synagogy Enoch Perutz, zakladatel rakovnické továrny KERAM Artur Brok, světoznámý spisovatel Leo Perutz, nositel Nobelovy ceny za chemii Max Perutz nebo dirigent Osvobozeného a Národního divadla Robert Brock. Hugův bratr Arnošt byl ředitelem továrny KERAM a manželem první české filmové herečky Berty Fridrichové, která v Rakovníku vedla ve třicátých letech soukromou hudební školu. Manželka Huga Reimanna Eliška pocházela z Tachovska. Jejich dvě dcery, Hana a Alice, holocaust přežily. Symbolický hrob Hugo Reimanna a jeho manželky Elišky se nachází na rakovnickém židovském hřbitově.

Tvůrce nového Rakovníka

Během sedmnácti let v úřadu starosty města proměnil Josef Čermák (1853–1917) zanedbaný venkovský Rakovník v moderní město plné zeleně a elegance. Pražský rodák stál v čele města v letech 1893–1910. Projděte se s námi po jeho stopách.

Čermákův cukrovar

Vycházku začneme na autobusovém nádraží. Pražského rodáka Josefa Čermáka přivedla do Rakovníka náhoda. Nebo spíše zajímavá příležitost k podnikání. V roce 1878 koupil Čermákův otec, pražský stavitel Josef Čermák starší (1819–1898), zkrachovalý družstevní cukrovar v Rakovníku. Cukrovar se nacházel v místech dnešního autobusového nádraží.

Vedení cukrovaru svěřil Josef Čermák starší svým synům – tehdy pětadvacetiletému Josefovi mladšímu a dvaadvacetiletému Aloisovi.

Bratři Čermákové, zejména však starší Josef, vedli cukrovar až do dubna roku 1898, kdy existenci cukrovaru ukončil požár („Požár rozšířil se takovou rychlostí, že celá továrna až na kotelnu a jedno vedlejší stavení padla zhoubnému živlu za oběť. Hořící budovy poskytovaly divadlo hrů-

Snímek ze soukromé sbírky

Starosta Rakovníka Josef Čermák

zostrašné. Surovina tekla jako hořící láva,“ líčily požár Národní listy).

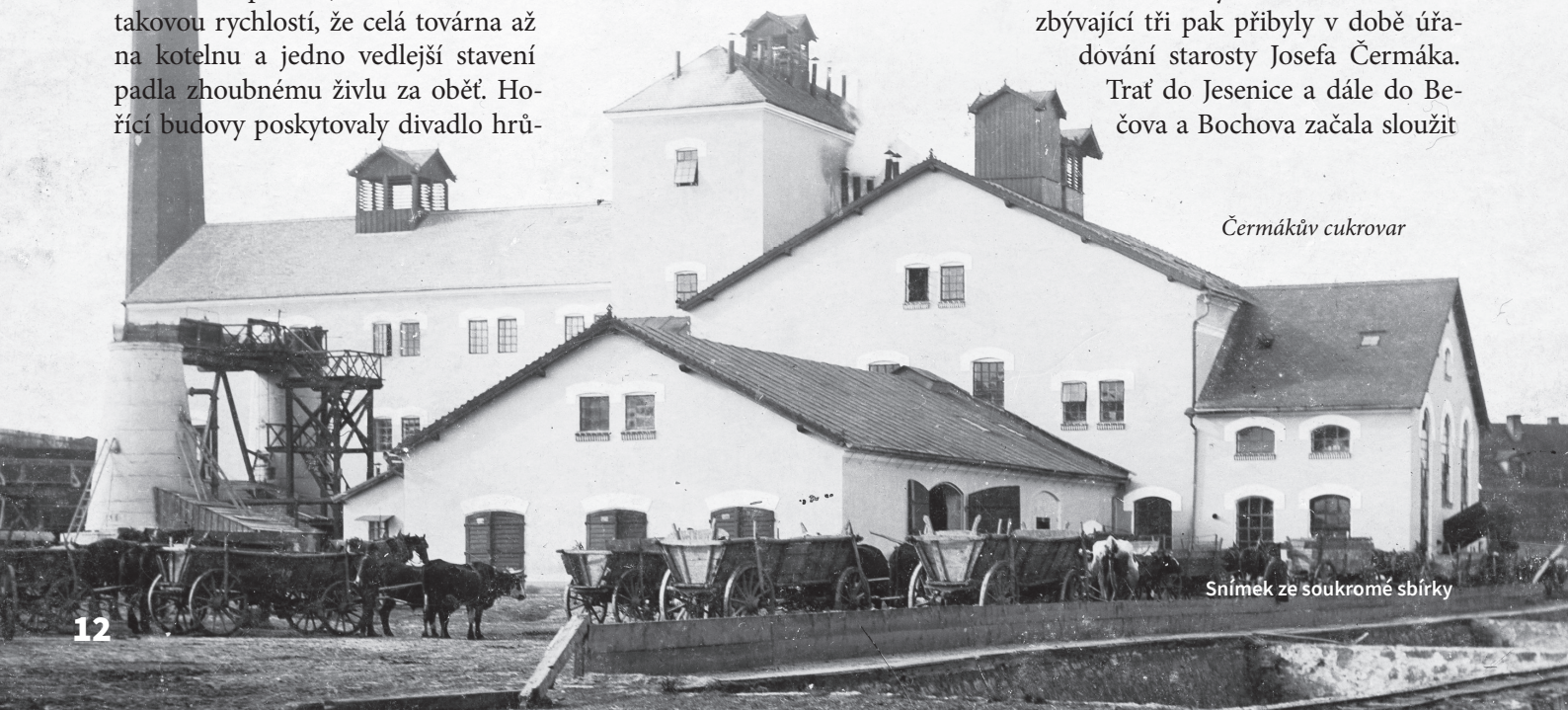
Syn starosty Čermáka, rovněž Josef (1885–1965), byl nadšeným sportovcem a průkopníkem fotbalu v Rakovníku. Nádvoří cukrovaru se díky němu zapsalo do historie Rakovníka jako jedno z prvních fotbalových hřišť ve městě.

Tři nové železniční tratě

Z autobusového nádraží se přesuneme na sousední železniční nádraží. Rakovník spojuje s okolím celkem pět železničních tratí – na Lužnou a Prahu, na Louny, na Beroun, na Čistou a na Jesenici. Tratě směrem na Prahu a na Beroun byly uvedeny do provozu v sedmdesátých letech 19. století, zbývající tři pak přibýly v době úřadování starosty Josefa Čermáka.

Trať do Jesenice a dále do Bečova a Bochova začala sloužit

Čermákův cukrovar

Snímek ze soukromé sbírky

Park na Sekyře nedlouho po svém založení (nahore). Heroldova ulice (vlevo) spojila koncem 19. století Husovo náměstí s rostoucím předměstím na Sekyře. Nároží nové ulice ozdobila honosná budova spořitelny, dnešní pošty (pravá strana snímku). Podíl Josefa Čermáka na vzniku budovy dnešní 1. základní školy (uprostřed) připomíná pamětní deska, umístěná ve vstupní chodbě školy (vpravo).

dopravě v letech 1897–8 (s celkovými 105 kilometry délky se jednalo o nejdelší lokální železniční trať v Rakousku-Uhersku), trať do Mladotic v roce 1899 a trať do Loun v roce 1904.

Zakladatel parků

Okolo městského akvaparku sejdeme po schodech k potoku a přes most do Čermákových sadů. Ty nesou jméno po svém zakladateli – starostovi Josefu Čermákovi. Zakládání parků, vysazování stromů a stromořadí se Josef Čermák věnoval především jako činovník místního Okrašlovacího spolku (od roku 1894 stál v jeho čele). Nejprve založil park v ulici Na Sekyře, následoval park pod kostelem a konečně, v prvních letech 20. století, park pod nádražním, původně zvaný Na Losích.

Park se nachází v místech zrušeného původního koryta Rakovnického potoka (jeho průběh označuje kaštanová alej, tvořící osu parku). Jméno svého zakladatele Josefa Čermáka nese park Na Losích od roku 1917.

Antonín Dvořák v Rakovníku

Okolo sokolovny – národní kulturní památky, která v letošním roce oslavuje 110. výročí svého otevření, dojdeme do parku pod kostelem. Bysta Antonína Dvořáka, umístěná v horní části parku, připomíná skladatelovu návštěvu v Rakovníku v lednu roku 1892. Při koncertu, který se konal v sále hotelu Zlatá koruna (nacházel se v Nádražní ulici), tehdy Dvořák uvedl ve světové premiéře svou skladbu Klid. Uvedení druhé premiérové skladby, zmíněné na pomníku – Rondo – je

nejisté. Návštěvou Rakovníka zahájil Antonín Dvořák rozlučkové koncertní turné po českých městech před svým odjezdem do Spojených států amerických, kde se chystal převzít vedení newyorské Národní konzervatoře. Předsedou organizačního výboru Dvořákovy návštěvy v Rakovníku byl Josef Čermák, který tehdy v městské správě zastával funkci prvního radního (místostarosty). Josef Čermák byl velkým milovníkem hudby i divadla. Aktivně – jako interpret i organizátor – se účastnil hudebního a divadelního dění v Rakovníku, stejně jako další členové jeho rodiny, zejména pěvecky nadaná dcera Pavla. Byl také členem Družstva Národního divadla – stejně jako jeho otec, který po určitý čas Družstvu i předsedal.

Zachránce památek

Velkou pozornost věnoval Josef Čermák záchraně historických památek. V době jeho působení v úřadu starosty města došlo k opravě zchátralé Pražské a Vysoké brány, restaurování Mariánského sloupu na náměstí, k dokončení náročné regotizace kostela svatého Bartoloměje i k důkladné opravě sousední Velké zvonice, které po většinu 19. století hrozilo zboření. Podíl Josefa Čermáka na opravě Velké zvonice dodnes připomíná působný detail v podobě cukrovarnického znaku, umístěného mezi znaky tradičních rakovnických řemesel v heraldickém pásu nad okny na západní straně zvonice.

Muzeum a archiv

V roce 1898 bylo v Rakovníku založeno městské muzeum. Jeho jádro tvořily předměty shromážděné pro Národopisnou výstavu v Praze v roce 1895. Po odchodu svého zakladatele, učitele Františka Krause, zůstalo muzeum ležet ladem. Byl to opět starosta Čermák, kdo opuštěné sbírce vdechl nový život, když správu muzea šťastně svěřil mladému venkovskému učiteli Janu Rennerovi, kterého za tímto účelem přivedl v roce 1904 do Rakovníka. O dva roky později se Renner ujal na Čermákovu vyzvání i opuštěného městského archivu. Pod Rennerovým vedením se muzeum i archiv staly významnými kulturními institucemi a sám Renner vysoce váženou osobností regionálního muzejnictví a archivnictví. Městské muzeum (Muzeum T. G. M.), které dodnes čerpá z Rennerovy práce, najdete v barokním domě za kostelem sv. Bartoloměje.

Alej na náměstí

Výraznými změnami prošlo v době starosty Josefa Čermáka rakovnické náměstí. Jedno z největších náměstí v českých zemích tehdy získalo svůj dnešní název (Husovo; předtím se označovalo pouze a jednoduše jako „rynk“). Uprostřed jižní strany náměstí byla založena nová ulice

Pomník skladatele Antonína Dvořáka

Velká zvonice u kostela svatého Bartoloměje a znak cukrovarníků (vlevo) z výzdoby zvonice.

Heroldova (dnešní Poštovní), která spojovala náměstí s novým parkem na Sekyři a tamním rostoucím předměstím. Dominantou nové ulice se stala nárožní budova Spořitelny rakovnické (předsedou představenstva této regionální finanční instituce byl rovněž Josef Čermák), postavená podle projektu místního architekta Karla Dondy. V současnosti slouží budova jako pošta.

Změny na radnici

Střed do té doby holého náměstí ozdobila v době Josefa Čermáka promenádní lipová alej a náměstí ozářilo plynové osvětlení, zásobované plynem z nové obecní plynárny, postavené za městem. Dnešní podobu tehdy získala také radnice, doplněná o elegantní balustrádu a ozdobená v průčelí pamětní deskou, připomínající rakovnického rodáka, kancléře Starého města pražského Sixta z Ottersdorfu (žil v 16. století; desku věnoval studentský spolek Krakovec). Ještě výraznější změny se odehrály uvnitř radnice, kde Čermák zrušil dosavadní „sousedské“ úřadování a zavedl úřednický systém s jasně rozdělenými pravomocemi.

Nová školní budova

Během sedmnácti let v úřadu starosty města si Josef Čermák připsal na seznam svých úspěchů také postavení budovy pro chlapeckou školu (dnešní 1. základní škola), rozsáhlou úpravu koryta Rakovnického potoka, která jednou provždy ochránila Rakovník před ničivými povodněmi, jimiž město do té doby často trpělo, osázení břehů potoka lipovým stromořadím nebo založení hospodyňské školy.

Oběť nevděku

Jak už to ale bývá, obdivuhodné úsilí starosty Josefa Čermáka o modernizaci Rakovníka a jeho přeměnu ze zanedbaného venkovského koutu v elegantní a zdravé město plné zeleně však nalezlo mezi jeho rakovnickými současníky málo pochopení, natož ocenění. „Jelikož nebylo dosud slyšeno, aby se někdo dočkal vděku za vykonané dílo, nebylo to dopřáno ani Čermákovi,“ napsal později historik Jan Renner. „Za své práce dočkal se černého nevděku. Vyskytli se jedinci, kteří i tehdy vrhli se naň a ztrpčovali mu život, vyplněný poctivou prací pro blaho všech občanů. Ti nejen že ho štváli, ale vypudili z města – a uštvali.“

Josef Čermák, „muž velkého rozhledu a nedoceněný tvůrce nového Rakovníka,“ jak ho charakterizoval Jan Renner, se vzdal úřadu starosty města v roce 1910. Brzy nato opustil i Rakovník a odstěhoval se k dceři Karle do Mnichova Hradiště. Zemřel v roce 1917, pohřben je v Praze.

Město jako fík, to je Rakovník!

Dvě nejlepší kamarádky – studentky Dana a Věrka – dostaly za úkol provést po Rakovníku skupinu pražských školáků, kteří se do města s červeným rakem ve znaku chystají na výlet. Jak si Dana a Věrka jako průvodkyně povedou? To se dozvíte z nového zábavného turistického průvodce nejen pro děti „Město jako fík, to je Rakovník!“, který jako letošní novinku vydala Městská knihovna Rakovník.

Dana a Věrka dobře vědí, že žádné dítě dlouho nevydrží poslouchat jednotvárný historický výklad, a proto se rozhodly zpestřit dětem prohlídku města spoustou překvapení. I taková návštěva vážné umělecké galerie se díky jejich nápadům a fantazii rázem změní v úžasné dobrodružství. Díky Daně a Věrce se malí výletníci nebudou v Rakovníku ani chvíli nudit. Na takhle výlet nikdy nezapomenou!

Námětem ke vzniku průvodce „Město jako fík, to je Rakovník!“ byly romány spisovatelky Vlasty Štáflové (1907 až 1945), ve kterých vylíčila dětství a dospívání kurážné a zvěda-

vé dívky Dany Romanové. Štáflová pocházela z Petrovic u Rakovníka a v Rakovníku studovala na reálné škole. Romány o Daně, inspirované autorčiným životem, vycházely ve třicátých a čtyřicátých letech minulého století a Štáflově přinesly velkou popularitu.

Nyní se někdejší oblíbená literární hrdinka vrací ke čtenářům s novým příběhem.

Dana zásadně chodí do školy pozdě, ale jinak je vzornou studentkou. Ráda zkouší nové věci, takže když ji pan učitel vyzve, aby se na jeden den stala turistickou průvodkyní, nejdříve sice zapochybuje, jestli to dokáže, ale

protože si může vzít na pomoc svou nejlepší kamarádku Věrku, nakonec odvázně prohlásí, že to zkusí.

Vydejte se s Danou a Věrkou na procházku Rakovníkem! Vedle vyprávění o rakovnických zajímavostech, památkách, pověstech nebo osobnostech v podání Dany a Věrky najdete v průvodci i napínavé stolní hry, zapékuté rébusy, kvízy a zábavné úkoly. Takhle vycházka Rakovníkem rozhodně nebude žádná nuda!

Průvodce „Město jako fík, to je Rakovník!“ zakoupíte v městském informačním centru.

NA DVORKU

Divadlo pod širým nebem

12. 6. st 17.30 JMENUJI SE OREL

DIVADLO KAMPA Na Maninách Praha

8. 7. po 19.00 DOKUD SE RANDÍ

SOUBOR MONAMOUR Mnich

29. 7. po 20.00 MAŘKA

DIVADLO MÁJ Praha

1. 8. čt 19.00 VŠECHNO NEBO NIC

DUCTUS DEFERENS, kočovná divadelní společnost

14. 8. st 19.00 BABIČKY

DIVADLO KAMPA Na Maninách Praha

24. 9. út 19.00 FE-ÉRIE O KLADNĚ

DIVADLO V. A. D. Kladno

MĚSTSKÁ KNIHOVNA
RAKOVNÍK

Předprodej vstupenek:
Městské informační centrum Rakovník
Husovo náměstí 167, 269 01 Rakovník
tel. 315 559 950, 702 218 001
e-mail: icentrum@knihovna-rakovnik.cz

OBJEVUJTE RAKOVNÍK! 2024. Vydala Městská knihovna Rakovník.

Texty: Městské informační centrum Rakovník. Pokud není uvedeno jinak, pochází obrazový doprovod z archivu Romana Hartla, Městské knihovny Rakovník a Městského informačního centra Rakovník